

Munkatársak: Bernáth László, Kovács Zoltán, Reszler József Péter, Sike Barnabás technikusok. A geodéziai felmérést a Geoservice Kft. végezte.

BERECZ BARBARA

377. Órtilos, Szentmihály-hegy (KÖH 48028)

(Somogy megye) Kk, Kú

A Szentmihály-hegyen lévő templom vízlevezetésének munkálatainál 2010. március 25-én régészeti megfigyelést végeztünk, amikor a templom falától hat árkot húztak. Az árkokban falat vagy a templom esetleges korábbi építési fázisára utaló jelet nem találtunk. Az árkok egy részében emberi csontok kerültek elő másodlagos helyzetben, ez utalhat előzményre, templom körüli temetőre. Több helyen bolygatott a templom körül a talaj, ez is a templom átépítésére utalhat.

A megfigyeléssel párhuzamosan terepbejárást végeztünk. A templomdombtól K-re, a falu házáitól Ny-ra, a domboldalon egy kisebb rész volt felszántva, itt néhány késő középkori, kora újkori kerámiát találtunk. A lelőhely szélei nem meghatározhatók, csak egy kis terület volt bejárható. A jelenlegi falu késő középkori-kora újkori előzményének nyomait találtuk meg.

Munkatárs: Nyári Zsolt.

MOLNÁR ISTVÁN

378. Órtilos, Zrínyi-Újvár (KÖH 48029)

(Somogy megye) Kk, Kú

A Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága és a Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága 2010. július 21. és augusztus 12. között az NKA Műemléki- és Régészeti Szakmai Kollégiumánál elnyert támogatással Zrínyi-Újvár sáncrendszerének, belső szerkezetének kutatási programja keretében feltárást végzett. A területen korábban régészeti feltárást 2006 júliusában a D-i védművek vonalának meghatározása céljából végeztek. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem munkatársai műszeres felméréseket készítettek 2004-, 2006- és 2007-ben.

A 2010-es ásatás célja a központi plató és a K-i védművek közötti terület átvizsgálása és a régészeti objektumok állapotának felmérése, a források alapján a 16. századra keltezhető castellum létezésének igazolása, ill. viszonyulása a 17. századi erődítményhez, valamint a várvédők maradványait rejtő várkút beazonosítása volt.

A 2010/1-2 szelvények munkálatai során 10–20 cmnyi humusz eltávolítása után átégett tapasztásos omladékréteg jelentkezett, amiből arra lehetett következtetni, hogy a vár pusztulása után nem bolygatták annak helyét. Az omladék átlagosan 40 cm vastag volt, laza szerkezetű és nagyon kevés humuszt tartalmazott. A munka folyamán az omladékon belül elkülönülő rétegeket nem lehet

tett megfigyelni. Az omladék egyenletes vastagságából és szétterüléséből arra következtettünk, hogy az építmény pusztulása után a romokat elplanírozták.

Az omladék eltávolítása után a 2010/2 szelvényben sikerült megtalálni a felszíntől 40 cm mélyen a járósíntet, átvágása során kiderült, hogy a padló csak egyrétegű volt. Az épület kutatott területének nagy részén sikerült megfigyelni, hogy elszenesedett gerendák fekszenek egymás mellett párhuzamosan, közel egyenlő távolságban egymástól a földön. Az elszenesedett famaradványok az épület pusztulásakor földre hullott tetőgerendák részei lehettek.

A járósínt mellett megtaláltuk az épület szelvényekbe eső 7 falszakaszát is. A falak talpgerendán nyugodtak, és sárral betapasztott sövényfonatból álltak. Változatos állapotban maradtak fenn, egyes helyeken csak az alapozóárok volt megfigyelhető, de a legszerencsésebb esetben a felmenő fal 50 cm-es magasságig megmaradt. Néhol a vastagabb karók és vesszőfonatok lenyomatait vagy elszenesedett maradványait is sikerült megfigyelni a tapasztásban. A falak átlagos vastagsága 20 cm volt, de 40 és 60 cm-t is megfigyeltünk. A legvastagabb fal főfal lehetett, keskenyebb esetében két szorosan egymás mellé épített különálló falról lehetett szó, amiből a K-i oldalon lévő valószínűleg az épület későbbi bővítéséhez köthető. Az épületben több önálló helyiséget lehetett elkülöníteni, a Ny-i és az É-i zárófalat is sikerült lokalizálni.

Az épület É-i zárófala közelében egy kályhához köthető tapasztott alapozást sikerült megfigyelni, melytől D-re egy gödör helyezkedett el. A gödröt az épületen belül egy becsapódott bomba alakíthatta ki, benne megtaláltuk a cserépkályha tapasztott nagyobb elemeit, téglákat, kályhacsempék és kályhaszemek töredékeit.

A 2010/3 szelvény területén 80 cm mély gödör helyezkedett el. A hagyomány és a történeti források is erre a helyre tették a vár kútját. A kút É-i felét mélyítettük 380 cm mélységig, teljes kibontására idő hiányában nem került sor. A kútból előkerülő leletanyag a 18–19. századra datálható, a kút helyén a föld tömörödése következtében kialakuló gödröt háztartási hulladékkal tölthették fel a későbbi évszázadok során. Arra a kérdésre, hogy ez a kút azonos lenne a várkúttal, a kutatás jelen állapotában nem lehet válaszolni, biztos eldöntéséhez további kutatások, ill. vizsgálatok szükségesek.

A 2010/4 szelvény kialakítására a talajradaros vizsgálat eredménye miatt került sor, eszerint a területen a föld alatt egy 1,5 m átmérőjű objektum helyezkedett el. A szelvény D-i felében 110 cm mélyen elszenesedett deszkaréteg jelentkezett, benne egy kb. 25 cm²-nyi vaslemez feküdt. A szelvény É-i felén elszenesedett fatöredékeket és vörösre átégett réteget figyeltünk meg. A vizsgálat által jelzett objektumnak nyoma sem volt, a talált jelenségek értelmezéséhez a szelvény környezetének feltárására lesz szükség.

A 2010/4 szelvényben megfigyelt felső homogén agyagos réteg 60 cm vastagon megfigyelhető volt az É-i

zárófaltól É-ra eső 2010/1 szelvényrészben is. A várudvar ezen részének szintje kb. 1 m-rel magasabb volt a többinél, talán a közeli K-i bástya földanyaga kerülhetett ide annak felrobbantása során.

A feltáráson előkerült leletanyag – a kút anyagának kivételével – a 17. századból való, zömét kerámia alkotja. Az épületben talált kerámia kisebb számban edények töredékei, nagy hányadát a kályhaszemek és a kályhacsempék alkották. A kerámia mellett a leletek zömét az épület szerves részét alkotó „T” fejű vasszegek és kapcsok adták, kisebb számban előkerült néhány üvegtöredék is. Az ásatáson előkerült leletek közül kiemelendő az épület járósíntjén megtalált bomba, mely teljesen ép állapotban került a napvilágra. Az előkerülés helye arra utal, hogy a lövedéket az épület pusztulása miatt vagy más okból nem használták fel.

Munkatársak: Költő László, Orha Zoltán, Simmer Livia régészek és a ZMNE hallgatói.

VÁNDOR LÁSZLÓ

379. Paks-Csámpa, Püspök-domb (KÖH 23224)

(Tolna megye) Ró

2010. augusztus 11–13-án terepbejárást és műszeres lelőhely-felderítést végeztünk Dunaszentgyörgy külterületén. A régészeti kutatást a Fadd–Paks gázvezeték 18,53 km-es nyomvonalának földmunkái tették szükségessé. A terepbejárás során a tervezett gázvezeték nyomvonalát a vezeték gerincvonalától 50-50 m szélességben kutattuk. A felszíni leletgyűjtést műszeres felderítéssel egészítettük ki.

A Püspök-dombtól D-re jelentős mennyiségű kerámiát, ill. újabb római kori érmét találtunk a 6. sz. főúttól Ny-i irányban. Ezáltal a meglévő régészeti lelőhely kiterjedését Ny-i irányba jelentősen módosítottuk. Ettől a ponttól Ny-i irányba haladva az erdőtől D-re, a dűlőút mentén a műszeres leletfelderítés kettétört bronzlándzsa részleteit lokalizálta, míg a felszínen újabb római kori kerámia jelentkezett. A dűlőút mentén tovább haladva, annak É-i oldalán középkori(?) eredetű övcsat került elő. A nyomvonal területén az ÉNy–DK-i irányú és az É–D-i irányú dűlőút metszéspontjától É-i irányba feltehetően feltöltést végeztek, erre utal a szemetes talajú föld.

Munkatársak: Tóth Bálint, Nagy Balázs, Szabó Zoltán.

LIGNER JÁCINT

380. Paks-Dunakömlőd, Bottyánsánc (Lussonium) (KÖH 20027)

(Tolna megye) Ró, Kú

A 2010. július 12-től december 15-ig tartó régészeti feltárás a Bottyánsáncon elhelyezkedő római katonai tábor és a mellette lévő dombon elhelyezkedő római kori temető további kutatását, valamint a környező terüle-

tek intenzív régészeti terepbejárása révén a római kori topográfiára vonatkozó adatok revízióját és bővítését tűzte ki célul.

Lussonium, katonai tábor

Folytattuk a már 2008-ban megkezdett régészeti kutatást a római erőd ÉK-i részében egy több szelvényben húzódó egybefüggő ásatási felülettel és egy kutatóárokbal. Másrészt az 1972-ben meghatározott Ny-i erőd fal és a feltételezett belső épületek viszonyának tisztázása volt fő célunk.

Az ÉK-i részen, az egybefüggő ásatási felszín a 2009. évi területhez szorosan kapcsolódva, attól D-re helyezkedett el, mintegy 155 m²-en. Egyik fontos feladatunk volt a 2009-ben feltárt, a római kori úthoz K-ről kapcsolódó egykori épület funkciójának és kiterjedésének tisztázása. Az egykori épület már meglévő, Ny-i zárófalán kívül megtaláltuk az épület D-i és K-i falait is, valamint 2 vékonyabb, belső térelválasztó falat is sikerült lokalizálnunk, melyek azonban nagy valószínűséggel nem egykorúak. A feltárást befejezve, de a leletanyagot még nem teljesen kiértékelve úgy tűnik, hogy az épületet legalább egyszer megújították, ill. közvetlenül mellette (hozzáépítve?) egy másik épület is elhelyezkedett, ennek járósíntjét és D-i zárófalát szintén megtaláltuk. Bizonyosnak látszik, hogy az épületeket a késő római korban használták, hiszen a falak szintjéről, ill. felette több tucat késő római érme is előkerült, ellenben a szintjük alatt elhelyezkedő rétegekben többségében korai és középső császárkori leletanyagot, nagyszámú kőomladékot és téglatörmelékot találtunk. Az épületek pontos kiterjedésének megállapítását nehezíti, hogy a falak egy részét megbolygatták, ill. elbontották a későbbi évszázadokban. Az ásatási területen már nem észlelhető a római kori út vonala sem. Az épület vagy épületek funkciójának meghatározásához viszont nagy jelentőséggel bír, hogy a falak mentén jelentős mennyiségű sávosan vörösre és sárgára festett vakolatdarabot valamint növényi ornamentikával ellátott freskótöredékeket is találtunk. Az ásatási terület ÉK-i felének nagy részén megtaláltuk a már 2009-ben is észlelt, átégett rétegekkel teli betöltést, melyben a bronz császárszobor-töredék is előkerült. Ebben a rétegben két további négyzet alakú kemencét is találtunk, amely újból alátámasztja a terület műhelykörzetként való értelmezését, nagy valószínűséggel a késő római időszakot megelőző periódusban.

2008 folyamán megtörtént a katonai tábor geofizikai felmérése, ami – bár korlátozott eredményeket hozott – az erőd É-i részén jól kivehetően mutatott két nagyobb méretű, négyzetes alaprajzú épületet, melyeket a római kori út Ny-i és K-i oldalára lokalizáltunk. Ezen épületek K–Ny-i kiterjedését az épületek középvonalára húzott kutatóárokbal terveztük meghatározni. A kutatóárokban azonban épületeket nem, csak amorf alakú omladékhalmokat találtunk, nagyobb kiterjedésben annak Ny-i és középső részén, kizárólag csak az úttól Ny-ra. Az árok Ny-i részén feltártunk egy kövekből kirakott, kör